

LATVIJAS VALSTS SIMBOLU LIETOŠANA IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU RĪKOTAJOS PASĀKUMOS

Tuvojoties Valsts svētkiem, aktuālāks kļūst tēma par valsts simbolu lietošanu izglītības iestādēs un to rīkotajos pasākumos. Jautājumus par Valsts karoga lietošanas un Valsts himnas atskaņošanas kārtību Valsts izglītības satura centra speciālistiem uzdod gan izglītības iestāžu administrācijas pārstāvji, gan pedagogi, īpaši klašu audzinātāji, gan bērnu vecāki un arī vienkārši interesenti.

Sagatavot Jums aktuālo informāciju un sniegt atbildes uz Jūsu uzdotajiem jautājumiem esam lūguši Latvijas valsts karoga likuma autori, Ārlietu ministrijas Valsts protokola otrā sekretāri Sintiju Stipri.

Latvijas valsts karoga un himnas tiesiskais regulējums

Latvijas valsts karoga kā valsts simbola tiesisko aizsardzību un lietošanas pamatprincipus nosaka Latvijas valsts karoga likums, kas pieņemts 29.10.2009. (likuma teksts publicēts <http://www.likumi.lv/doc.php?id=200642>).

Savukārt tehniski praktiskos Latvijas valsts karoga lietošanas jautājumus reglamentē 27.04.2010. Ministru Kabineta noteikumi Nr. 405 „Latvijas valsts karoga likuma piemērošanas noteikumi” (noteikumu teksts publicēts <http://www.likumi.lv/doc.php?id=209092&from=off>).

Latvijas valsts himnas tiesiskais regulējums ir noteikts 19.02.1998. likumā „Par Latvijas valsts himnu” (likuma teksts publicēts <http://www.likumi.lv/doc.php?id=47134>).

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.⁴³ pants paredz administratīvo atbildību par Latvijas valsts karoga pacelšanas veida un kārtības pārkāpšanu, un nepacelšanu, bet likuma 201.⁴⁴ pants paredz sodu par necieņas izrādīšanu Latvijas valsts simboliem (likuma teksts publicēts <http://www.likumi.lv/doc.php?id=89648>).

Par Latvijas valsts simbolu zaimošanu iestājas Krimināllikuma 93.pantā noteiktā atbildība (likuma teksts publicēts <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966>).

Karogu protokolārā kārtība

Lai kādu karogu nenostādītu diskriminējošā stāvoklī attiecībā pret citu karogu, ir izstrādāta karogu savstarpējā hierarhija jeb protokolārā kārtība. Ņemot vērā karogu simbolisko nozīmi, tie pēc nozīmīguma sarindojami šādi:

- 1) Latvijas valsts karogs – vienmēr goda vietā;
- 2) citas suverēnas valsts karogs;
- 3) starptautiskas publiskas organizācijas karogs (piem., Eiropas Savienības);
- 4) Latvijas administratīvās teritorijas (novada, pilsētas u.c.) karogs;
- 5) izglītības iestādes karogs.

Detalizēta karogu protokolārā kārtība noteikta Latvijas valsts karogu likuma 4.pantā.

Valsts simbolu lietošana kopā ar izglītības iestādes simboliku ikdienā

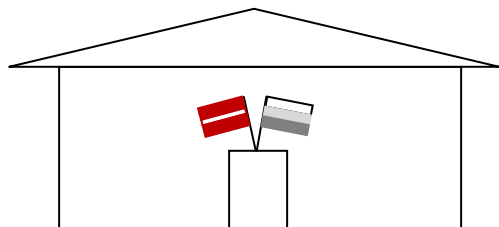
Karogu lietošana

Latvijas valsts karoga likums nosaka, ka valsts karogam pie izglītības iestādes jābūt paceltam pastāvīgi. Tajā pat laikā neviens likums neaizliedz izglītības iestādei kopā ar Latvijas valsts karogu lietot

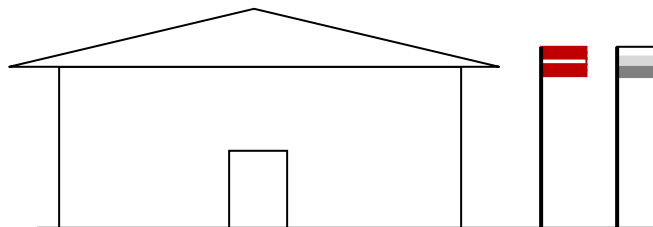
pilsētas karogu¹ vai savu individuālo karogu². Ikdienā praktisku iemeslu dēļ gribētu ieteikt pie ēkas fasādes lietot tikai Latvijas valsts karogu, bet izglītības iestādes karogu – iekštelpās.

Ja Latvijas valsts karogs pie ēkas tiek lietots kopā ar citu karogu, abiem karogiem jāatrodas blakus un vienā augstumā, lai vienu no šiem simboliem nenostādītu sliktākā situācijā par otru. Nebūtu pieļaujama situācija, kad Latvijas valsts karogs atrodas pie ēkas fasādes, bet, piemēram, izglītības iestādes karogs – karoga mastā pie ēkas. Vai arī valsts karogs atrodas uz ēkas jumta, bet izglītības iestādes karogs – pie ēkas fasādes (abiem karogiem tādā gadījumā ir jābūt pie ēkas fasādes t.s. „divžuburu” karoga kātu turētājā).

Ja Latvijas valsts karogu pie ēkas lieto kopā ar citu karogu, Latvijas valsts karogs atrodas pa kreisi no citiem karogiem, skatoties virzienā uz ēku³ (1.zīm.). Šis pats princips attiecas uz karogu lietošanu mastos pie ēkas (2.zīm.).

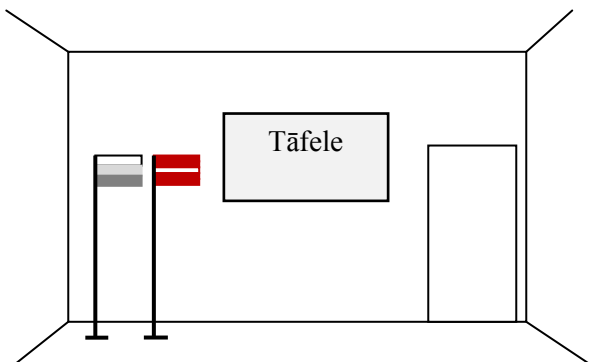
1.zīm. Karogu lietošana pie ēkas fasādes

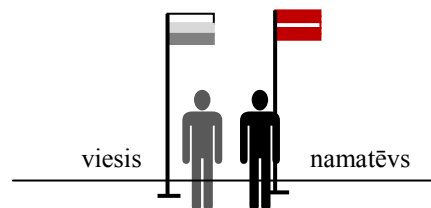
2.zīm. Karogu lietošana karogu mastos

Skaista tradīcija ir izglītības iestādes karoga lietošana skolas telpās. Karogs ir simbols, ar kuru lepojamos un kas visprecīzāk atspoguļo mūsu būtību, mērķus, vērtību skalu. Izglītības iestādes karogs ir tās simbols un lepnums!

Izglītības iestādes karogu, tāpat kā valsts karogu, lieto tādās telpās un apstākļos, kas garantē tam pienācīgu cieņu. Ja karogi telpā tiek lietoti kā dekoratīvs elements, tos izkārto tā, lai skatoties uz Latvijas valsts karogu, tas atrastos pa labi no citiem karogiem (3.zīm.). T.s. „labās rokas princips” ir saistīts ar cieņas izrādīšanu un tā ir goda vieta⁴. Šo principu lieto, ja izglītības iestādē tiek sagaidīts ārvalstu viesis – viņš namatēvam vienmēr ir pie labās rokas (t.s. goda vietā) un attiecīgi tiek izkārtoti arī valstu karogi (4.zīm.).

3.zīm. Karogu kā dekoratīva elementa izvietojums telpā

4.zīm. Viesis vienmēr atrodas goda vietā – pie namatēva labās rokas. Katrs stāv pie savas valsts karoga.

¹ Pilsētas (novada) dome saistošajos noteikumos nosaka gan pilsētas karoga lietošanas kārtību, gan personu loku, kas ir tiesīgi to darīt. Ja saistošie noteikumi ļauj izglītības iestādei lietot pilsētas karogu, to var darīt svinīgās ceremonijās, izrādot šim simbolam pienācīgu cieņu un ievērojot protokolāro kārtību.

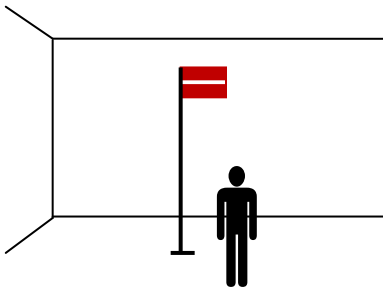
² Izglītības iestādes karoga lietošanas kārtību nosaka pati iestāde – kur, kā un kādos gadījumos šis karogs lietojams. Mazākumtautību skolas drīkst lietot attiecīgu nacionālo karogu, simboliski norādot tautības piederību. Saskaņā ar paražām, nacionālie karogi ikdienā pie izglītības iestādes tomēr netiek lietoti – tos lieto izglītības iestādes telpās.

³ Vietai pie fasādes, kur atrodas karogi, nav būtiskas nozīmes: tie var atrasties gan virs ieejas durvīm, labajā vai kreisajā fasādes daļā. Ir pieņemts, ka karogus novieto netālu no plāksnītes ar ēkas numuru un adresi.

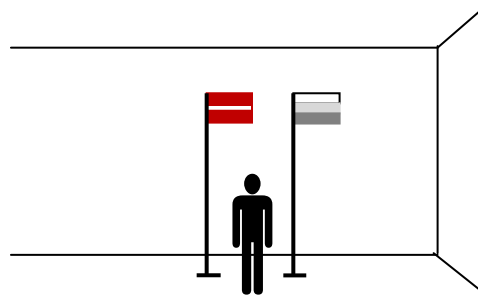
⁴ Piem., tautasdziesma „Tautietim roku devu/ Labo devu, ne kreiso (...)”, arī diplomātiskajā protokolā ārvalstu viesis namatēvam vienmēr ir pie labās rokas. Tā ir starptautiski vispārpieņemta paraža.

Savukārt, ja karogi telpā tiek lietoti iezīmētā vietā⁵, tad Latvijas valsts karogs atrodas aiz personas labā pleca, ievērojot t.s. „labās rokas principu” (5.zīm.). Ja kopā ar Latvijas valsts karogu lieto vēl kādu karogu, karogu izvietojumam ievēro to pašu principu, ko pie ēkas (6.zīm.).

6.zīmējumā attēloto principu var izmantot, vienlaicīgi izmantojot Latvijas valsts karogu un izglītības iestādes karogu.

5.zīm. Latvijas valsts karoga novietojums „iezīmētā vietā” (aiz runātāja labā pleca)

6.zīm. Latvijas valsts karoga un cita karoga novietojums „iezīmētā vietā” (Latvijas karogs - aiz runātāja labā pleca)

Ja valstī ir ar likumu noteiktā atceres diena vai traģiskas nelaimes dēļ izsludināta sēru diena, sēru noformējumā lieto tikai Latvijas valsts karogu, pie tam – pie ēkas fasādes. Par to, kā karogus lietot gadījumos, kad miris kāds skolēns vai mūžībā aizgājis izglītības iestādes darbinieks, konsultācijas iespējams saņemt individuāli, sazinoties ar raksta autori.

Tajā pat laikā vēlos aicināt izglītības iestādes neplānot svētku pasākumus, izlaidumus, balles u.c. līdzīgus pasākumus likumā noteiktās atceres dienās. Tas neatbilst ētikas principiem.

Himnu lietošana

Likuma „Par Latvijas valsts himnu” 4.panta pirmās daļas 2.punkts nosaka, ka „Latvijas valsts himna obligāti jāatskaņo, atklājot svinīgus pasākumus, kas veltīti likumā noteiktajām Latvijas Republikas svētku un atceres dienām” (ja tādi izglītības iestādē tiek rīkoti). Savukārt likuma 4.panta otrā daļa nosaka, ka „Latvijas valsts himnu var izpildīt arī citu sabiedrisku pasākumu laikā, nodrošinot svinīgus apstākļus”. Tas nozīmē, ka valsts himnas atskaņošana, atklājot mācību, gadu nav obligāta prasība no juridiskā viedokļa, taču piešķir pasākumam īpašu svinīgumu.

Ja izglītības iestādei ir apstiprināta sava himna, tās izpildījuma veidu un gadījumus nosaka pati izglītības iestāde.

Himnu var izpildīt trijos veidos: instrumentāli, vokāli vai kombinēti. Ja atskaņo vairākas himnas, tās vienmēr izpilda vienādā veidā, lai vienu himnu nenostādītu labākā situācijā par otru. Piem., ja Latvijas valsts himna tiek atskaņota instrumentāli, tad arī izglītības iestādes himna ir jāatskaņo instrumentāli, nevis *a cappella*.

Saskaņā ar etiķeti, svinīgās ceremonijās atskaņo pilnu Latvijas valsts himnas versiju⁶. Ievērojot vienlīdzības principu, arī izglītības iestādes himna tiek atskaņota pilnā versijā.

Likuma „Par Latvijas valsts himnu” 5.pants nosaka, ka „sabiedriskos pasākumos Latvijas valsts himnas izpildījuma laikā klātesošie stāv kājās, vīrieši noņem cepures, bet personas valsts formas tērpos rīkojas saskaņā ar dienesta reglamentu”. Tas ir veids, kā Latvijas valsts himnai tiek izrādīta likumā prasītā pienācīgā cieņa. Iepriekš minētās prasības būtu attiecināmas arī uz izglītības iestādes himnas godināšanu, jo tas ir izglītības iestādes oficiālais simbols.

⁵ Ar „iezīmētu vietu” telpā saprot vietu, kur karogi tiešā veidā ir saistīti ar personu (piem., pie mikrofoniem, pulsts, uz galda u.c.). Šis karogu izvietojumu princips visbiežāk tiek lietots, sakot uzrunas, ja vien runātājam aiz muguras atrodas karogi.

⁶ Saīsināto Latvijas valsts himnu jeb t.s. īsversiju atskaņo tikai sporta spēļu atklāšanas, apbalvošanas u.c. specifiskās ceremonijās. Īsversijas izmanto gadījumos, kad valsts himna ir ļoti gara (piem., Apvienotās Karalistes, ASV u.c. valstu himnas), bet tā kā Latvijas valsts himna ir viena no īsākajām pasaulē, to pat sporta spēlēs visbiežāk atskaņo pilnā versijā.

Kā rīkotos, ja audzēknis savas reliģiskās pārlicības dēļ nedrīkst godināt valsts himnu vai izglītības iestādes himnu, pieceļoties kājās? Par klajas necieņas izrādīšanu Latvijas valsts himnai persona var tikt administratīvi sodīta ar naudas sodu līdz 250 latiem... Lai atrisinātu šo delikāto situāciju, audzēknim pirms svinīgā pasākuma būtu jāinformē klases audzinātāja, ka reliģiskās pārlicības dēļ audzēknis himnas atskaņošanas laikā necelsies kājās (personas tiesības uz reliģiskās apziņas brīvību garantē Latvijas Republikas Satversmes 99.pants!). Tā kā himnas vienmēr atskaņo svinīgo aktu sākot, audzēknis himnas laikā varētu palikt zāles beigu rindās sēžot⁷, bet pēc himnu atskaņošanas var pāriet uz pirmajām rindām, ja vēlas. Tādējādi tiktu respektēta konkrētā audzēkņa reliģiskā pārlicība un netiktu aizskartas citu klasesbiedru patriotiskās jūtas, redzot šo audzēkni himnas laikā sēžot.

Neviens normatīvais akts personai nepieprasa obligāti dziedāt līdzī himnas tekstu – tā ir katra brīva izvēle un audzēkni nevar ne sodīt, ne nosodīt par to, ka tas himnas laikā nav dziedājis tās tekstu.

Valsts simbolu lietošana kopā ar izglītības iestādes simboliku svinīgās ceremonijās

Himnu atskaņošana svinīgo ceremoniju laikā

Latvijas valsts karoga un valsts himnas izmantošana izglītības iestāžu rīkotos pasākumos un ceremonijās padara tās īpaši svinīgas un piešķir tām nozīmīgumu. To var darīt atklājot mācību gadu, izlaidumos, izglītības iestādes dibināšanas gadadienā, noslēdzot mācību gadu, sagaidot atvalstu viesus un citos svinīgos gadījumos.

Sākot svinīgo ceremoniju, zālē ienes izglītības iestādes karogu kārtībā, kā aprakstīts turpinājumā. Pēc tam tiek atskaņota Latvijas valsts himna. Latvijas valsts himnu vienmēr atskaņo svinīgās ceremonijas sākumā. Atbildīgā persona (piem., direktors), var uzrunāt audzēkņus, sakot: „Uzmanību! Latvijas valsts himna”. Gan karoga ienešanas laikā, gan valsts himnas atskaņošanas laikā klātesošie stāv kājās. Latvijas valsts himnas laikā visu skati vienmēr ir vērsti uz Latvijas valsts karogu.

Pēc Latvijas valsts himnas seko izglītības iestādes vadītāja, pedagogu u.c. uzrunas (izlaidumā pasniedz diplomus u.t.t.) un svinīgā ceremonija tiek noslēgta, atskaņojot izglītības iestādes himnu, pēc kuras izglītības iestādes karogs tiek iznests no zāles. Arī izglītības iestādes himnas laikā un iznesot karogu visi stāv kājās.

Himnas laikā labo roku var turēt uz sirds. Himnas laikā neviens nestaigā.

Karoga ienešana zālē un iznešana no tās

Latvijas valsts karogu nenēsā apkārt, jo tas ir visas tautas svētums un tā pret to ir jāizturas. Parasti svinīgās ceremonijas vietā (zālē) tas jau ir novietots, pirms ierodas aicinātās personas. Pirms Latvijas valsts himnas atskaņošanas zālē var ienest izglītības iestādes karogu, kuru novieto iepriekš sagatavotā statīvā blakus Latvijas valsts karogam⁸. Ja izglītības iestādei nav sava karoga, tā vietā izņēmuma kārtā var izmantot Latvijas valsts karogu⁹.

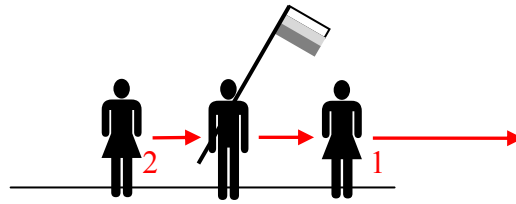
Karoga ienešana zālē ir īpaši svinīgs brīdis un tādā veidā karogam tiek izrādīts īpašs gods. Pirms izglītības iestādes karoga ienešanas zālē atbildīgā persona (piem., direktors) uzrunā klātesošos: „Lūdzu ienest zālē (skolas, vidusskolas, arodskolas u.t.t.) karogu!”. Saskaņā ar etiķeti, visi pieceļas kājās, lai godinātu karogu un pagriežas ar seju pret to. Karogu zālē vienmēr ienes no priekšelpas, šķērsojot durvju aili. Persona, kas nes karogu, pietur tā audumu, lai karogs nepieskaras zemei, izejot caur durvju aili. Kad karogs tiek nests garām klātesošajiem, visi to pavada ar skatienu, attiecīgajā virzienā pagriežot galvu. Kad karogs ir novietots statīvā, tiek atskaņota Latvijas valsts himna un pēc tās visi drīkst apsēsties.

⁷ Pēdējās rindas iesaku palikt tādēļ, lai audzēknis nepiesaistītu sev lieku uzmanību – reliģiskā pārlicība un ar to saistītie rituāli, uzvedības normas ir intīms un personisks jautājums, kam nav jābūt izrādītam demonstratīvi.

⁸ Atkarībā no karogu izmantošanas mērķim, tos izvieto atbilstoši 3. vai 6.zīmējumā attēlotajām shēmām.

⁹ Ja izglītības iestādes karogs pastāvīgi atrodas zālē, kur paredzēts rīkot svinīgo ceremoniju, tas zālē nav jāienes ar īpašu ceremoniju. Zālē ienes karogu tad, ja ikdienā šis simbols atrodas citā telpā.

Karogu zālē var ienest viens audzēknis vai arī var izmantot t.s. karoga asistentus. Karoga asistenti šo ceremoniju padara vēl svinīgāku un nozīmīgāku¹⁰. Ja karoga ienešanā zālē piedalās arī asistenti, tad kārtība ir sekojoša: pirmais iet asistents nr. 1, aiz viņa audzēknis, kas nes karogu un aiz viņa – asistents nr. 2 (7.zīm.). Karoga nešana ir īpašs gods, tādēļ tas vienmēr tiek uzticēts vislabākajam audzēknim. Arī par karoga asistentiem vienmēr izvēlas izglītības iestādes vislabākos audzēkņus, kas ir paraugs citiem. Tam ir dziļi simboliska nozīme.

7.zīm. Karoga nešana, kurā piedalās karoga asistenti

Pēc karoga ienešanas zālē un novietošanas karoga statīvā audzēkņi, kas pildījuši šo pienākumu, apsēžas turpat pirmajā rindā. Uzmanību! Godasardzi pie karoga nav ieteicams organizēt, jo cilvēks bez īpašas apmācības un speciāla treniņa nespēj nekustīgi nostāvēt ilgāk par dažām minūtēm - cilvēki ģībst!!!¹¹

Svinīgās ceremonijas beigās tiek atskaņota izglītības iestādes himna un atbildīgā persona (piem., direktors) lūdz iznest karogu no zāles. Attiecīgie jaunieši tādā pašā kārtībā karogu iznes no zāles, šķērsojot durvju aili¹².

Ja svinīgā ceremonija notiek pie izglītības iestādes ēkas brīvā dabā, tad ceremoniju var sākt ar Latvijas valsts karoga uzvilkšanu mastā. Kamēr mastā tiek vilkts valsts karogs, atskaņo Latvijas valsts himnu. Valsts karogu mastā velk lēnām un ar cieņu; ideālā variantā karogs ir uzvilkts mastā galā tad, kad izskan pēdējie valsts himnas akordi. Šāda svinīgā pasākuma noslēgumā tiek atskaņota izglītības iestādes himna un ar to pasākums ir beidzies.

Papildus informācija

Valsts svētkos vai izlaidumā ļoti skaista tradīcija ir ļaut labākajiem audzēkņiem fotografēties (atsevišķi vai kopā ar vecākiem) pie Latvijas valsts un izglītības iestādes karoga (skat. 6.zīm.). Šādu audzēkņa fotogrāfiju var uzdāvināt arī viņa vecākiem un tā būs skaista atmiņa par audzēkņa skolas gaitām.

Valsts karogs var būt arī dziļi simboliska dāvana izlaidumā izglītības iestādes labākajam absolventam vai nopelniem bagātam pasniedzējam, dodoties pensijā.

Nesot rokās izglītības iestādes karogu Dziesmu un deju svētku atklāšanas gājienā jāatceras, ka saskaņā ar etiķeti karoga kāts ir nevis balts, bet no dabīga koka.¹³

Nesot rokās Latvijas valsts karogu, arī tā kāts ir no dabīga koka, bet rokās ir balti cimdi, simboliski norādot: „Manas rokas ir tīras/ neaptraipītas un es esmu cienīgs nest šo simbolu”.

¹⁰ Karoga asistents var pieturēt karoga audumu, kad karogs tiek nests cauri durvju ailei. Tāpat arī asistents nr. 1 var dot komandas pārējiem (piem., Soļos – marš! Stāt! Uz labo! u.t.t.), lai nodrošinātu raitu un pārdomātu ceremonijas gaitu.

¹¹ Armijas vienībās šim nolūkam tiek veikta īpaša apmācība un izvēlēti karavīri, kuri ir spējīgi veikt šo fiziski smago uzdevumu. Nelieciet to darīt bērniem! Nekas nevar tā sabojāt ceremoniju, kā skolēnu ģībšana pie karoga.

¹² Pirms svinīgās ceremonijas iesaku vairākkārtīgi izmēģināt karoga nešanas procedūru, lai viss noritētu raiti, nebūtu minstināšanās vai grūstīšanās. Izglītības iestādē var arī rīkot „konkursu” uz šo īpašo goda pienākumu – būt par karognesēju vai karoga asistentu. Tam ir gan simboliska, gan audzinoša nozīme.

¹³ Statīvā novietotam vai pie ēkas fasādes paceltam karoga kātam jābūt baltam. Tas attiecas gan uz izglītības iestādes, gan valsts karoga kātu. To paredz paražu tiesības.

Jautājumi un konsultācijas

Šajā rakstā ir minēti tikai galvenie pamatprincipi un vadlīnijas valsts simbolu un izglītības iestāžu simbolu lietošanā. Ceru, ka šī informācija Jums noderēs gan ikdienā, gan gatavojoties svinīgām ceremonijām. Lāčplēša diena un Latvijas valsts proklamēšanas diena ir lieliski piemērotas tam, lai Jūs arī saviem audzēkņiem stāstītu par valsts simbolu lietošanas etiķeti. Lepnums par valsti sākas no lepnuma par savu skolu, par tās karogu un himnu.

Izglītības iestādes karogs un himna ir simboli, kas atspoguļo tās būtību un vērtību skalu. Skolēniem tas ir piederības simbols un lepnums. Karogs un himna konkrēto izglītības iestādi izceļ citu vidū, tieši tāpat kā Latvijas valsts karogs mūs padara atpazīstamus citu valstu starpā. Tādēļ izmantojot izdevību vēlos aicināt izglītības iestādes, kurām vēl nav savu simbolu, tos radīt, lai audzēkņiem būtu sava piederības zīme, ar kuru lepoties.

Papildus informāciju par Latvijas valsts simbolu un izglītības iestādes simbolikas lietošanu ikdienā, svētkos un sēru gadījumos variet saņemt, sazinoties ar raksta autori Sintiju Stipri (tel.: 67016208, mob.tel.: 26113711, e-pasts: stipre@inbox.lv)